

ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

■ Της Αλεξάνδρας Γούτα

Ο Μέγας Αλέξανδρος μπορεί να είναι παγκοσμίως γνωστός για τις πολεμικές εκστρατείες που έκανε με απaráμιλλη στρατηγική μαεστρία, αλλά λίγοι γνωρίζουν ότι χειριζόταν άψογα και τα οικονομικά του πολέμου, έχοντας -μεταξύ

άλλων- διεκπεραιώσει με μεγάλη επιτυχία μια φορολογική και δημοσιονομική μεταρρύθμιση μεγάλης κλίμακας.

Αν και δεινός οικονομολόγος, δεν έκανε πάντα ...οικονομία, αφού οι ιστορικές μαρτυρίες τον περιγράφουν ως εξαιρετικά γαλαντόμο και γενναϊόδωρο άνθρωπο, όταν επρόκειτο να επιβραβεύσει μια έξυπνη ιδέα -ακόμη και ένα απλό ευφυολόγημα- να στηρίξει τους παλαίμαχους ή τα ορφανά των στρατιωτών του ή να περιποιηθεί τους καλεσμένους στον γάμο του.

Οι οικονομικοί προϋπολογισμοί των μαχών του Αλέξανδρου περιλάμβαναν ό,τι και ένας κρατικός προϋπολογισμός: βραχυπρόθεσμα δάνεια, μισθούς, κατασκευές υποδομών και προμήθειες, μεταφορές, υγειονομικό σύστημα, κοινωνική πρόνοια, φόρους και δημοσιονομικά σκάνδαλα.

Τα οικονομικά του Αλέξανδρου παρουσίασε πρόσφατα ο Εφέτης Διοικητικής Δικαιοσύνης Δημήτριος Κωστόπουλος, στο πλαίσιο διάλεξης, που διοργάνωσε το Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο (Αντιδημαρχία Πολιτισμού και Τουρισμού Θεσσαλονίκης).

Ο στρατός απαιτεί τάλαντα

Η σημαντικότερη άμεση πολεμική δαπάνη ήταν η μισθοδοσία, το ύψος της οποίας οριζόταν με στρατιωτικό μισθολόγιο. Ο στρατός αποτελείτο καταρχήν από Μακεδόνες, οι οποίοι υπηρετούσαν υπέρ πατρίδος, από συμμάχους των ελληνικών πόλεων (εταίρους) και επαγγελματίες μισθοφόρους. Αν και οι πληροφορίες των ιστορικών πηγών δεν συμφωνούν στο ύψος του μισθού, οι κατά προσέγγιση υπολογισμοί καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, στην αρχή της εκστρατείας, το ύψος του μισθού του απλού στρατιώτη ανερχόταν (μέσο όρο) σε 1-2 δραχμές ημερησίως.

«Οι δεκαδάρχες ή δεκανείς ελάμβαναν μηνιαίο μισθό 40 δραχμών. Ο μισθός του δημοφίτη ήταν διπλάσιος και εκείνος των ιππέων διπλάσιος των πεζών. Κατά τον Διόδωρο οι ιππείς λάμβαναν 300 δραχμές μηνιαίως και οι Μακεδόνες φαλαγγίτες 100 δραχμές, ενώ για τους επαγγελματίες μισθοφόρους υπήρχαν και επιπλέον οικονομικά κίνητρα», σημείωσε ο κ.Κωστόπουλος.

Για να υπολογίσει κάποιος το πόσο βαθιά έβαζε το χέρι στην ...τοσέπη ο Αλέξανδρος, αρκεί να αναλογισθεί ότι το 334 π.Χ. πέρασε το Ελλήσποντο στρατιωτική δύναμη άνω των 35.000 ανδρών. Στον αριθμό αυτό πρέπει να προστεθούν 10.000 άνδρες του Παρμενίωνα (που προηγήθηκαν το 336 π.Χ.), αλλά κι ο στρατός που διατήρησε ο Αλέξανδρος στη Μακεδονία (12.000).

Η ετήσια μισθολογική δαπάνη υπολογίζεται ότι ανήλθε σε 4.000-5.000 τάλαντα στο πρώτο έτος της εκστρατείας. Τα επόμενα έτη δε, αυξήθηκε περατέρω, σε περίπου 7000 τάλαντα -χωρίς να

συνυπολογίζεται ο στόλος

Οι δαπάνες για τη μισθοδοσία του στρατού εκτινάχθηκαν μετά την κατάληψη Σούσων και Περσέπολης και την απόκτηση του θησαυρού του Δαρείου, οι δαπάνες για μισθοδοσία του στρατού εκτινάχθηκαν: για την εκστρατεία στην Ινδική ο Αλέξανδρος οργάνωσε στρατό 140.000 ανδρών, ενώ κατασκεύασε στόλο τουλάχιστον 150 πλοίων, που έφεραν 3.000-5.000 άνδρες.

Οι μηχανικοί ποτέ δεν λείπουν...

Η ικανοποίηση των μισθολογικών αναγκών του στρατού δεν ήταν ο μοναδικός 'κεφαλόπονος' για τον Αλέξανδρο. Εξίσου "βαριές" ήταν οι δαπάνες συντήρησης και ανανέωσης πολεμικού υλικού.

Ο στρατός του Αλέξανδρου ήταν κάθε άλλο παρά

παρδοσιακός για την εποχή του. Ήταν τεχνολογικά προηγμένοι, για αυτό τον ακολουθούσαν κατά πόδας οι μηχανικοί, που κατασκεύαζαν και συντηρούσαν διάφορες πολεμικές μηχανές και το προσωπικό του πολιορκητικού όρκου, που χειρίζονταν τους «πετροβόλους», τους «ξυλοσυνθέτους πύργους» ή «προβόλους», τις γνωστές «ελεπόλεις», τους κριούς, τις χελώνες και τα κάτοπτρα. Επίσης, δίπλα στον στρατό πορεύονταν άλλοι τεχνικοί, όπως γεφυροποιοί και κατασκευαστές σκηνών και κλινών.

Δαπανηρή ήταν και η συστηματικά οργανωμένη υγειονομική υπηρεσία του Αλέξανδρου, που περιλάμβανε γιατρούς, βοτανολόγους, φαρμακοποιούς και νοσοκόμους, οι οποίοι ακολουθούσαν την εκστρατεία. Ο Διόδωρος αναφέρει ότι για την εκστρατεία στην Ινδική ο Αλέξανδρος διέθεσε για φάρμακα 100 τάλαντα.

Ο Αλέξανδρος δαπανούσε επίσης σημαντικά ποσά για αποζημιώσεις στους γονείς και τις οικογένειες των πεσόντων, στις οποίες χορηγούσε βασιλικά κτήματα και φορολογικές απαλλαγές, ενώ ο Ιουστίνος αναφέρει ότι στα ορφανά των πεσόντων συνέχιζε να χορηγεί το μισθό του πατέρα.

Στις στρατιωτικές δαπάνες περιλαμβάνονται και οι δαπάνες ταφής των νεκρών, ως προς τις οποίες ο Αλέξανδρος ήταν πολύ γενναϊόδωρος, θάβοντας τους στρατιώτες με τον οπλισμό τους και τα κτερίσματα, ενώ δαπανούσε για αγάλματα υπέρ των πεσόντων.

Ενιαίημερος εορτασμός πριν την αναχώρηση της πανστρατιάς

Ο πόλεμος δεν απαιτούσε, όμως, μόνο μισθούς, εξοπλισμό και ανεφοδιασμό, ούτε μόνο αποζη-

μιώσεις. Απαιτούσε, κατά τον Αλέξανδρο, γιορτές και πανηγύρεις για την τόνωση του πθικού του στρατού -και για αυτές, οι δαπάνες ήταν μεγάλες. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι, κατά την αναχώρηση της πανστρατιάς το 334 π.Χ. έγινε στο Δίον γιορτή εννέα ημερών αφιερωμένη στις εννέα μούσες, την οποία περιγράφει ο Διόδωρος. Μετά από κάθε νίκη γίνονταν επίσης γιορτές με θυσίες και μεγάλα συμπόσια, συνοδευόμενα από ιππικούς, γυμνικούς και μουσικούς αγώνες και θεατρικές παραστάσεις. Στις παρακολουθηματικές δαπάνες περιλαμβάνονται και οι δαπάνες της παρουσίας της αυλής του βασιλέως στο στρατόπεδο.

Ζητείται ...κατευναστής. Αμοιβή ικανοποιητική

Επίσης, οι πολεμικοί προϋπολογισμοί κάλυπταν δαπάνες για μάγεις, τραπεζοκόμους και σιτοποιούς, ακόμη και για άγνωστες σήμερα ιδιότητες, όπως οι ...στρωματοφύλακες ή κατευναστές, οι οποίοι φύλαγαν τον Αλέξανδρο και τους στρατηγούς κατά τον ύπνο.

Παράλληλα, ως λάτρης των γραμμάτων και των τεχνών, ο Αλέξανδρος διατηρούσε στην αυλή του φιλοσόφους, ιστορικούς, επιστήμονες, ποιητές, ζωγράφους, ηθοποιούς, τεχνικούς θεατρικών παραστάσεων, και άλλους καλλιτέχνες.

Τα "μπόνους" βοηθούν να κερδηθούν οι μάχες

Δαπανηρότατα ήταν τα βασιλικά γεύματα, για τα οποία ο Πλούταρχος αναφέρει ότι ο Αλέξανδρος δαπανούσε 600 τάλαντα ημερησίως. Επίσης, ιδιαίτερα γενναϊόδωρος ήταν ο Αλέξανδρος στις αμοιβές όσων διακρίνονταν ιδιαίτερώς στις μάχες και τις πολιορκίες: κατά τον Διόδωρο, μετά τις νίκες της Ισού και των Γαυγαμήλων έγιναν δωρεές 3.000 τάλαντων, ενώ για την άλωση των Εκβατών, εκτός από τα κοσμήματα διανεμήθηκαν 13.000 τάλαντα. Μάλιστα, προκήρυξε τις αμοιβές αυτές για να προκαλεί συναγωνισμό και τις χορηγούσε ομαδικά.

Μεγάλες ήταν ακόμη οι χορηγίες προς τους παλινοσούντες. Κατά τον Αρριανό στους Έλληνες συμμάχους, που θέλησαν να παλινοσούσουν, επιχορηγήθηκαν με 2000 τάλαντα για μισθούς/έξοδα επιστροφής, ενώ όσοι έστερξαν να παραμείνουν έλαβαν τρία τάλαντα έκαστος.

Εξίσου γενναϊόδωρος ήταν ο Αλέξανδρος στους παλαίμαχους. Κατά τον Αρριανό, στους Μακεδόνες που λόγω γήρατος ή πάθησης γίνονταν ανίκανοι για πόλεμο, χορηγείτο εκτός από τους μισθούς και ένα τάλαντο, καθώς και τα έξοδα της παλινοσώτησης.

Μέγας Αλέξανδρος, μέγας βραχυπρόθεσμος δανειστής

Κατά την έναρξη της εκστρατείας, τα έσοδα για τη χρηματοδότηση των μαχών προέρχονταν κυρίως από τον βασιλικό θησαυρό του Φιλίππου, ενώ σημαντική πηγή εσόδων ήταν τα μεταλλεία της Μακεδονίας, που παρείχαν χρυσό και άργυρο για την κοπή νομισμάτων. Επιπρόσθετα, τα τελωνεία παρείχαν έσοδα από τους δασμούς, στους οποίους προσθέτονταν οι φόροι από τις βασιλικές γαίες.

Σημαντικότερη, όμως, πηγή εσόδων ήταν ο δα-

νεισμός. Κατά τον Πλούταρχο, στα πρώτα έτη της εκστρατείας ο Αλέξανδρος δανείσθηκε βραχυπρόθεσμα 1.460 τάλαντα.

Η δαπάνη των επαγγελματιών μισθοφόρων βάρυνε αποκλειστικά τον βασιλικό θησαυρό, ενώ η δαπάνη του στρατού των Μακεδόνων καλύπτονταν εν μέρει από κορηγίες των ευγενών, τις λεγόμενες λειτουργίες, και εν μέρει από το βασιλικό θησαυρό.

Σε ό,τι αφορά τις δαπάνες του στόλου, ο Αλέξανδρος τις αντιμετώπισε με το θεσμό της τριηραρχίας, κατά τον οποίο ορισμένες πόλεις αναλάμβαναν να συνεισφέρουν ένα αριθμό τριήρων με τη δαπάνη για το πλήρωμα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, αν και αντιλούσε σημαντικά έσοδα από φόρους, ο Αλέξανδρος δεν επέβαλε φορολογία σε βάρος των ελληνικών πόλε-

Πηγή φωτογραφίας: www.univ-provence.fr

ων της Μικράς Ασίας. Αυτές κηρύχ «ασύδοτοι», επειδή η εκστρατεία του είχε ως σκοπό να τις απαλλάξει από τον φόρο υποτέλειας στον Δαρείο. Με τις πόλεις που δεν αντιστάθηκαν στην εκστρατεία ο Αλέξανδρος προέβη σε συμφωνία για την καταβολή απ' αυτές της λεγόμενης σύνταξης, ως ομοσπονδιακής εισφοράς σε χρήμα για την αντιμετώπιση των δαπανών του κοινού σκοπού της τιμωρίας του Δαρείου.

Γιατί οι γυναίκες της Εφέσου δεν φορούσαν κοσμήματα

Στις πόλεις που έδειξαν εχθρική στάση στον Αλέξανδρο και φιλική προς τον Δαρείο ο Αλέξανδρος επέβαλε μονομερώς έκτακτη εισφορά, τη λεγόμενη ζημία, δηλαδή ένα είδος προστίμου, το οποίο ήταν είτε χρηματικό είτε εις είδος, η λεγόμενη αγγαρεία. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο φόρος σε βάρος των Εφesiών, οι οποίοι αντιστάθηκαν σθεναρά στον Αλέξανδρο. Για την πληρωμή του φόρου απαγορεύθηκε στις γυναίκες της Εφέσου να φορούν κοσμήματα. Το προίον, όμως, αυτού του φόρου δεν το καρπώθηκε ο Αλέξανδρος, αλλά διατέθηκε για την ανέγερση ναού της Αρτέμιδος στην Έφεσο.

Έσοδα προέκυπταν και από την αργυρολογία και την λαφυραγωγία, που επιτρέπονταν από το ισχύον δίκαιο του πολέμου, δηλαδή την κάρπωση παντός είδους τιμαλφών, σκευών, ειδών πολυτελείας κτλ.

Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση της πόλης της Γάζας, που ήταν γνωστή ως τεράστια αποθήκη αρωμάτων, τα οποία αργυρολογήθηκαν μετά την άλωση της. Τα έσοδα αυτά ο Αλέξανδρος τα διένειμε στους Μακεδόνες ευγενείς, όπως δε αναφέρει ο Πλούταρχος, όταν ο Περδίκας του

επισήμανε ότι δεν κράτησε τίποτα για τον εαυτό του, ο Αλέξανδρος απάντησε «εγώ κρατώ την ελπίδα».

Οι θησαυροί του Δαρείου και η φορολογική μεταρρύθμιση

Σύμφωνα με τον κ.Κωστόπουλο και παρά τα παραπάνω, μέχρι το 333 π.χ. ο Αλέξανδρος αντιμετώπιζε οικονομική στενότητα. Αργότερα, όμως και ιδίως μετά τη μάχη των Γαυγαμήλων, η κατάσταση άλλαξε άρδην: παραδόθηκαν στον Αλέξανδρο οι αμύθητοι θησαυροί των μητροπολιτικών θησαυροφυλακίων του Δαρείου σε Σούσα και Περσέπολη.

Μετά την κατάλυση του περσικού κράτους, τα γενικά χαρακτηριστικά της φορολογίας άλλαξαν επίσης: αυξήθηκε ο αριθμός των φορολογουμέ-

Αθήνα, προκειμένου ν' αποφύγει την τιμωρία.

Αλήθεια, ποιους φόρους επέβαλε ο Αλέξανδρος; Οι φόροι που επιβάλλονταν ήταν, καταρχήν, οι άμεσοι επί των ατόμων (πχ, κεφαλικός φόρος και φόρος επιτηδεύματος στους επαγγελματίες, που διακρίνονταν σε επικεφάλαιον και χειρωναξίον). Επίσης, ήταν οι έμμεσοι φόροι επί της κατανάλωσης, οι οποίοι διαφοροποιούνταν ανά στραπεία, καθώς και οι δασμοί των τελωνείων, οι οποίοι αυξήθηκαν σημαντικά.

Περαιτέρω, στα ταμεία έμπαιναν τα έσοδα από την ποικιλόμορφη ιδιωτική περιουσία του κράτους, οι έγγειοι πρόσοδοι επί των γαιών, η λεγόμενη δεκάτη, δηλαδή το 10% επί της γεωργικής παραγωγής και ο φόρος των ζώων.

Πέραν των θησαυρών του Δαρείου, θεωρείται ότι από τις 18 σατραπείες εισέρρεαν στο βασιλικό ταμείο 9.000-30.000 τάλαντα ετησίως, ενώ σε αυτά πρέπει να προστεθούν τα έσοδα σε είδος και τα έσοδα από τα μεταλλεία. Μετά την κατάκτηση της Ινδικής προστέθηκαν και οι φόροι αυτής.

Ανοικοδομώντας τις πόλεις

Την περίοδο αυτή άλλαξε και η μορφή των δαπανών, με το κέντρο βάρους να τοποθετείται πλέον σε εκείνες που αφορούσαν τα δημόσια έργα και την ανοικοδόμηση νέων πόλεων. Ο Αλέξανδρος κατασκεύασε πολλούς και μεγάλους ναούς, τόσο για ελληνικές όσο και για ασιατικές θεότητες, ενώ κατασκεύασε πολλά παραγωγικά έργα, όπως συγκοινωνιακά στις Κλαζομενές και τις Ερυθρές, αρδευτικά στον Ευφράτη, αποξηραντικά στην Κωπαΐδα.

Υπολογίζεται ότι οι πόλεις που ίδρυσε ανέρχονταν σε 70, τις οποίες, εκτός από την περσιόχηση και την πολεοδομία, κόσμησε με δημόσια κτίρια, διαδίδοντας την ελληνική αρχιτεκτονική και τις ελληνικές τέχνες στην ανατολή.

Ήρθες στον γάμο μου; Σού διαγράφω τα χρέη

Σημαντική θέση κατείχαν και οι δαπάνες της βασιλικής αυλής, οι οποίες πλέον των βασιλικών ακολούθων και του προσωπικού, περιελάμβαναν και τα έξοδα για τα συμπόσια και τις γιορτές που ήταν πολύ υψηλά, αφού ο Αλέξανδρος ακολούθησε τη χλιδή των Περσών.

Κατά τη μεγάλη τελετή των 9000 περσομακεδονικών γάμων το 323 π.χ., στην οποία ο ίδιος παντρεύτηκε την κόρη του Δαρείου, Στάτειρα, κάθε προσκεκλημένος έλαβε δώρο μια χρυσή φιάλη και είδε πληρωμένα τα χρέη του από τον Αλέξανδρο.

Επίσης, κατά τις ιστορικές πηγές, η κηδεία του Ηφαιστίωνα στοίχισε περί τα 10.000-12.000 τάλαντα, αφού ο Αλέξανδρος για την καύση της σωρού διέταξε να ριχθούν στην πυρά αμέτρητα καλλιτεχνήματα και πολύτιμα μέταλλα, ξύλα και όπλα προς τιμή του νεκρού.

Η γενναιοδωρία του Αλέξανδρου ήταν καθημερινό φαινόμενο, δωρίζοντας τάλαντα είτε για κάποιες πράξεις, όπως για ένα ευφυολόγημα ή για την αποκάλυψη μιας ανομίας ή συνομωσίας είτε σε πρόσωπα που αγαπούσε ή εκτιμούσε -όπως τα 800 τάλαντα που έστειλε στον Αριστοτέλη για τη σχολή του στην Αθήνα. ■

Πηγή φωτογραφίας: www.angel.fire.com

νων καθόσον υποβλήθηκαν σε φόρο οι Πέρσες, οι οποίοι προηγουμένως απαλλάσσονταν ως κυρίαρχοι, ενώ το ίδιο συνέβη και στις νέες πόλεις που κτίσθηκαν από τον Αλέξανδρο. Ο ελληνικές πόλεις της Μ.Ασίας διατήρησαν πάντως την ασυδοσία.

Αυξήθηκε επίσης η φορολογία, ιδίως η έμμεση, διότι αναπτύχθηκε η οικονομική δραστηριότητα και το εμπόριο με την αύξηση του νομίσματος και τη διανομή των περσικών θησαυρών, ενώ τα νέα έργα και οι νέες πόλεις προσήλκυσαν νέους πληθυσμούς.

Ο Αλέξανδρος προέβη σε εκτεταμένη διοικητική μεταρρύθμιση για την οργάνωση της αχανούς αυτοκρατορίας, η οποία περιλάμβανε και μεταρρύθμιση των φορολογικών και δημοσιονομικών υπηρεσιών: Δημιούργησε τέσσερις δημοσιονομικές περιφέρειες, η πρώτη της Αιγύπτου, Λιβύης και Αραβίας, η δεύτερη της εντεύθεν του Ταύρου Μικρασίας, η τρίτη της Φοινίκης, Συρίας και Κιλικίας και η τέταρτη της Βαβυλώνας, Σούσων, Περσίας και Μηδίας. Οι νέες αυτές υπηρεσίες επανδρώθηκαν με πλήθος υπαλλήλων.

Δημοσιονομικό σκάνδαλο και φορολογία...

Ο Αλέξανδρος όρισε, στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων, Προϊστάμενο των Αρμυστών, ως οινεί Υπουργό Οικονομικών με αρμοδιότητα για όλο το κράτος. Ο "υπουργός" αυτός αποκαλείτο «ο επί των χρημάτων». Δεν ήταν όμως όλοι οι επί των χρημάτων ...τίμιοι. Ο Αρπαλος για παράδειγμα, στον οποίο είχε απονεμηθεί ο τίτλος του «επί των χρημάτων», επωφελήθηκε της απουσίας του Αλεξάνδρου στην εκστρατεία της Ινδικής για να καταχραστεί μεγάλα ποσά. Όταν έγινε αντιληπτός, αναχώρησε σαν ...καλός κύριος για την